

ISKUSTVA IZ PROCESA REAKREDITACIJE – PREPORUKE I PODSTICAJ ZA NASTAVAK RAZVOJA SISTEMA OSIGURAVANJA KVALITETA

EXPERIENCES FROM THE REACCREDITATION PROCESS - RECOMMENDATIONS AND INITIATIVE FOR CONTINUING THE DEVELOPMENT OF THE QUALITY ASSURANCE SYSTEM

v.prof.dr.sc. Ibrahim Plančić
prof.dr.sc. Malik Čabaravdić

Mašinski fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, Bosna i Hercegovina

v.prof.dr.sc. Benjamin Muhamedbegović

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, Banja Luka, Bosna i
Hercegovina

REZIME

Akreditacija, kao i ponovna akreditacija je proces kojim se na osnovu vanjske revizije i ocjene kvaliteta potvrđuje da je visokoškolska ustanova u svom radu ispunila propisane standarde i kriterije. Kriteriji su jedinstveni i obavezni za sve visokoškolske ustanove bilo da su one javne ili privatne. Akreditacija je indirektno i zakonom propisana obaveza visokoškolskih institucija, jer je akreditirana i licencirana visokoškolska ustanova jedina ovlaštena dodjeljivati akademske titule i zvanja, odnosno izdavati diplome. Pored toga akreditacioni procesi se suštinski provode s ciljem unaprijeđenja sistema kvaliteta, a samim tim i ostvarenje brojnih benefita koje akademske institucije mogu ostvariti kontinuiranom implementacijom priznatog, odnosno akreditiranog sistema osiguranja kvaliteta na nivou programa, fakulteta ili univerziteta na nacionalnom i internacionalnom nivou. U radu su predstavljena iskustva istovremene institucionalne reakreditacije jednog univerziteta i akreditacije pet studijskih programa. Kroz sistematizaciju provedenih aktivnosti, identifikaciju problema i definisanje strateških pravaca za daljnji razvoj koncepta osiguranja kvaliteta na ovom univerzitetu izvedene su i preporuke koje mogu poslužiti za poboljšanje procesa akreditacije u visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine. Preporuke mogu da posluže i kao podsticaj za efikasnu pripremu institucija, odnosno sveobuhvatniju akreditaciju studijskih programa u BiH po normalizovanju prilika nakon pandemije virusom covid 19.

Ključne riječi: akreditacija, osiguranje kvaliteta, visoko obrazovanje

SUMMARY

Accreditation, as well as re-accreditation is a process which, based on external audit and quality assessment, confirms that the higher education institution has met the prescribed standards and criteria in its work. The criteria are unique and mandatory for all higher education institutions, whether public or private. Accreditation is an indirect and legally prescribed obligation of higher education institutions, because an accredited and licensed higher education institution is the only one authorized to award academic titles and to issue diplomas. In addition, accreditation processes are essentially carried out with the aim of improving the quality assurance system, leading to numerous benefits that academic institutions can achieve through continuous implementation of a recognized and accredited quality assurance system at the program, faculty or university level nationally and internationally. The

paper presents the experiences of simultaneous institutional re-accreditation of one university and accreditation of five study programs. Through the systematization of activities, identification of problems and defining strategic directions for further development of the concept of quality assurance at this university, recommendations were made that can bring the improvement of the accreditation process in higher education in Bosnia and Herzegovina. The recommendations can also serve as an initiative for efficient preparation of institutions for the re-accreditation process, i.e. for more comprehensive accreditation of study programs in B&H after the normalization of conditions caused by the covid19 pandemic.

Key words: accreditation, quality assurance, higher education

1. UVODNI DIO

Danas je potpuno jasno da visoko obrazovanje u cijeloj Europi u sklopu Bolonjskog procesa još uvijek prolazi kroz ozbiljne i dalekosežne reformske procese s krajnjim ciljem stvaranja jedinstvenog europskog područja visokog obrazovanja. Osiguranje kvaliteta predstavlja jedan od ključnih segmenata tog procesa. U nizu komunika sa ministarskih konferencija posvećenih provedbi ovog procesa kontinuirano se naglašava da je primarna odgovornost za osiguranje kvaliteta na visokoškolskim institucijama, dok je stvaranje pretpostavki i izgradnja institucionalnog okvira za eksterno osiguranje kvaliteta na državnim organima. Izazov bolonjske reforme u visokom obrazovanju, a time i u domenu osiguranja kvaliteta, je u Bosni i Hercegovini, zbog njenog kompleksnog dejtonskog ustavnog uređenja i njegove fragmentiranosti, daleko veći nego u drugim zemljama. BiH je potpisivanjem Bolonjske deklaracije u Berlinu 2003. godine prihvatila obavezu reformiranja i usklađivanja njenog visokog obrazovanja prema zahtjevima bolonjskog procesa [2]. S tim u vezi, i pored brojnih teškoća i opstrukcija može se reći da su u BiH u periodu od potpisivanja Bolonjske deklaracije do danas napravljeni određeni iskoraci. Najlakše ih je sagledavati kroz akreditacioni proces, njegovu efikasnost i postojeći broj akreditiranih institucija visokog obrazovanja i studijskih programa. S obzirom na ponovni zastoj u procesu akreditacije, te aktuelne probleme i dileme u vezi sa normalizovanjem prilika i okončanjem pandemije uzrokovane virusom covid 19, kao i daljnje izazove u pogledu akreditacije studijskih programa prema definisanim kriterijima ovaj rad predstavlja pokušaj sistematizovanja onoga što je do sada urađeno, identifikaciju problema i definisanje strateških pravaca za daljnji razvoj osiguranja kvaliteta putem institucionalne i akreditacije studijskih programa, a kroz aktivnosti i viziju jednog javnog univerziteta na ovom putu.

2. OD OSIGURANJA DO OSIGURAVANJA KVALITETA U EHEA

Kao osnova za uspostavu i funkcioniranje jedinstvenog EHEA (European Higher Education Area), osiguranje kvaliteta treba da omogućiti uporedivost visokoškolskih institucija i njihovih programa i priznavanje akademskih kvalifikacija bez obzira gdje su stečene. S tim u vezi osiguranje kvaliteta podrazumijeva i odnosi se na sredstva ili procese kojima institucija garantira sa sigurnošću da se standardi i kvalitet obrazovanja koje nudi održava i unaprijeđuje. Samo uspostavom i izgradnjom sistema osiguranja kvaliteta koji podrazumijeva sve politike, organizacionu strukturu, procese, postupke, aktivnosti i resurse kojima se priznaje, održava i razvija kvalitet visokog obrazovanja svaka institucija može da odgovori izazovima osiguranja, odnosno obezbjeđivanja kvaliteta [1]. U nizu komunika sa ministarskih konferencija posvećenih provedbi bolonjskog procesa kontinuirano je naglašavana uloga, značaj i potreba razvoja zajedničkih kriterija i metodologije osiguranja kvaliteta. Stoga su još na trećoj ministarskoj konferenciji u Bergenu 2005. godine donoseni minimalni Europski standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju Europe (ESG), kao i način evaluacije samih sistema osiguranja kvaliteta u Europi kroz Europski Registar Agencija za osiguranje kvaliteta i akreditaciju. Nešto kasnije, u februaru 2006. preporukom Parlamenta i Vijeća EU europski

standardi i smjernice-ESG su preporučeni kao bazični dokument za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u zemljama EU. ESG obuhvataju unutrašnje osiguranje kvaliteta u okviru visokoškolskih ustanova, vanjsko osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja, te osiguranje kvaliteta agencija za vanjsko osiguranje kvaliteta. Pri tome, doneseni minimalni standardi podrazumjevaju upravo minimum koji svaki sistem osiguranja kvaliteta mora ispuniti, a svaka zemlja ima pravo razvijati svoje standarde šire i dublje od onih izloženih i usvojenih u ovom dokumentu. Pri tome su evaluacija programa ili institucija, uključujući internu (pr)ocjenu, odnosno samoevaluaciju, vanjsku evaluaciju ili kontrolu, učešće studenata i objavljivanje rezultata, odnosno sistem akreditacije, certifikacije ili usporedivih procedura definisani kao ključni mehanizam, metoda ili osnovni instrument osiguranja kvaliteta u visokoškolskim institucijama. Dakle, proces akreditacije programa i institucija je jedan od ključnih zahtjeva Bolonjskog procesa, ali i opšte prihvaćeni princip koji se provodi s ciljem unapređenja sistema osiguranja kvaliteta u visokoškolskim ustanovama i kontinuiranog podizanja standarda kvaliteta visokog obrazovanja. Nakon desetogodišnje primjene ESG europski ministri su 2012. godine zatražili analizu efekata primjene ESG. Nakon dostavljenog izvještaja o provedenoj analizi primjene ESG od strane Grupe E4 (ENQA, ESU, EURASHE i EUA), a zbog promjene uslova u EHEA s krajnjim ciljem poboljšanja njihove jasnoće, primjenjivosti i korisnosti, na Ministarskoj konferenciji u Jerevanu 2015. godine je usvojena revidirana verzija ESG-a, odnosno Revidirani Standardi i smjernice za obezbjeđivanje kvaliteta u Europskom prostoru visokog obrazovanja ili jednostavno Revidirani ESG. Revidirane ESG koriste ustanove i agencije za obezbjeđivanje kvaliteta kao referentni dokument za sisteme unutrašnjeg i spoljašnjeg obezbjeđivanja kvaliteta, ali i Europski registar za obezbjeđivanje kvaliteta (EQAR), koji je zadužen za registar agencija za obezbjeđivanje kvaliteta koje rade u skladu sa ESG-om. Ključna obaveza iz Revidiranih ESG je da institucije visokog obrazovanja u EHEA koriste odgovarajuću agenciju koju je registrovao Europski registar za obezbjeđivanje kvaliteta u visokom obrazovanju za njihov proces eksternog osiguranja kvaliteta, poštujući nacionalne aranžmane za donošenje odluka o ishodima osiguranja kvaliteta. Pored izmjene i proširenja broja kriterija revidirane ESG odlikuje i jedna zanimljiva terminološka odrednica. Naime, u ovom dokumentu se umjesto osiguranja kvaliteta uvodi i koristi termin 'osiguravanje ili obezbjeđivanje kvaliteta' za opis svih aktivnosti u okviru ciklusa kontinuiranog poboljšanja uključujući aktivnosti na osiguranju, odnosno obezbjeđenju i unaprijeđenju, odnosno poboljšanju kvaliteta [4]. Dakle, ESG su preporukom Parlamenta i Vijeća EU preporučeni kao bazični dokument za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u zemljama Europske unije. Stoga je očigledno da se sistem visokog obrazovanja zemalja koje žele da postanu članice EU u pogledu osiguranja kvaliteta treba bazirati na standardima i smjernicama ESG i razvijati u skladu sa njihovom aktuelnom revizijom. Najbolji dokaz usklađivanja sa ESG standardima je akreditacija institucija i studijskih programa, odnosno njihove periodične reakreditacije. Pošto je jasno opredjeljenje Bosne i Hercegovine u pogledu pristupanja EU u nastavku je predstavljena kraća analiza u implementaciji obaveza na osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju.

3. AKREDITACIONI PROCES U BIH

Potpisivanjem Bolonjske deklaracije BiH je još 2003. godine prihvatila jedinstvenu europsku politiku u visokom obrazovanju sa svim obavezama koje su njen integralni dio. Naravno, izgradnja sistema osiguranja kvaliteta i u našoj zemlji je, bez obzira na njeno složeno ustavno uređenje i fragmentiranost visokog obrazovanja, rangirana kao značajniji prioritet i važno reformsko pitanje u ovom procesu. Najznačajniji korak za oblast osiguranja kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja BiH, u legislativnom smislu, je donošenje Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH u augustu 2007. godine [3]. Ovaj zakon je temeljni dokument za uspostavu sistema osiguranja kvaliteta u visokoškolskim institucijama BiH, a njime je predviđeno i osnivanje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta (Agencija) kojoj je, kao

što je to definirano i u samom njenom nazivu, dodijeljena posebna uloga i zaduženje u pogledu vanjskog osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju. U konačnici rezultat rada Agencije treba da bude akreditacija visokoškolskih institucija, studijskih programa i uspostavljanje državnog registra akreditiranih ustanova u Bosni i Hercegovini, kao i članstvo Agencije u ključnim europskim asocijacijama za kvalitet u visokom obrazovanju. Nešto kasnije, a na osnovu odredbi okvirnog zakona Vijeće ministara BiH je donijelo Odluku o usvajanju dokumenata potrebnih za dalju implementaciju Bolonjskog procesa u Bosni i Hercegovini. Sa aspekta osiguranja kvaliteta među usvojenim dokumentima najznačajni su Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH i Preporuke za implementaciju osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH [3]. Donošenjem navedenih dokumenata stvorene su pretpostavke za otpočinjanje procesa akreditacije i njegovo detaljnije legislativno uređenje. Ipak, zbog niza objektivnih okolnosti uzrokovanih složenim ustavnim uređenjem i podjelom nadležnosti nad visokim obrazovanjem, kriteriji za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini usvojeni su tek u julu 2010. godine. Akreditacija/ rekreditacija je proces kojim se na osnovu vanjske revizije i ocjene kvaliteta potvrđuje da je visokoškolska ustanova u svom radu ispunila propisane standarde i kriterije. Kriterije za akreditaciju je donijela Agencija i oni su jedinstveni i obavezni za sve visokoškolske ustanove u BiH bilo da su one javne ili privatne. Po navedenim kriterijima visokoškolske ustanove provode samoevaluaciju i pripremaju samoevaluacioni izvještaj (SEI) kao osnovu za njihovu akreditaciju. Provjeru ispunjenosti kriterija vrši nezavisna komisija stručnjaka za akreditaciju koju imenuje Agencija na osnovu prijedloga nadležnih obrazovnih vlasti. Dodatno vrijeme za ozbiljnije akreditiranje visokoškolskih ustanova utrošeno je na donošenje provedbenih akata na nižim nivoima (entiteti, kantoni, Distrikt Brčko), način izbora i rada Komisije stručnjaka koja će vršiti eksterne evaluacije i operativnu razradu postupka akreditacije tako da akreditiranje visokoškolskih institucija u BiH dobija na intenzitetu tek tokom 2014 godine. Primjenom kriterija za akreditaciju iz 2010. godine akreditovano je 30-tak visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini. Pošto je tokom 2015. godine prihvaćena Revidirana verzija ESG-a na Ministarskoj konferenciji u Jerevanu nastala je potreba i za korekcijom kriterija za akreditaciju u Bosni i Hercegovini. Pored revizije ESG i potrebe izmjene kriterija, a u cilju njihovog poboljšanja na osnovu iskustva stečenog tokom dotadašnjih aktivnosti na unutrašnjem i vanjskom osiguranju kvaliteta, Agencija je pokrenula postupak konsolidacije kriterija. Konsolidovani kriteriji za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini su usvojeni od strane Upravnog odbora Agencije 2016. godine i objavljeni u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, broj 96/16. Za razliku od ranijih 9 akreditacionih kriterija njihova konsolidovana verzija sadrži 10 kriterija. Međutim, zbog određenih problema u radu Agencije i funkcionisanju njenog Upravnog odbora navedeni kriteriji su postali operativni tek u 2019. godine nakon usvajanja Odluke o izmjenama i dopunama odluke o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Navedenom izmjenom određeni su minimalni standardi za unutrašnje osiguranje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa uključujući kriterije za akreditaciju visokoškolskih ustanova, a i zasebno kriterije za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa. Shodno tome, visokoškolske institucije koje su nakon toga kreale u postupak institucionalne ili programske akreditacije, odnosno reakreditacije sistema osiguranja kvaliteta su trebale prilagoditi aktivnosti i sadržaje internih evaluacija stanja konsolidovanim kriterijima za akreditaciju. To je podrazumijevalo da se istovremeno u sklopu predstojeće institucionalne re/akreditacije može vršiti i akreditacija studijskih programa. To je naglašeno i u Odluci o usvajanju prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2016.-2020. godina koju je usvojio Savjet ministara Bosne i Hercegovine, u dijelu koji se odnosi na osiguranje kvaliteta, precizno navodeći da je potrebno uspostaviti preduslove i sprovesti efikasan, transparentan i pristupačan proces akreditacije studijskih programa[1]. Shodno ovom opredjeljenju, Agencija je izradila model akreditacije studijskih programa, prema kojem su koraci u akreditaciji studijskih programa isti,

kao i kod akreditacije visokoškolskih ustanova. Naime, stanovište Agencije i opšte opredjeljenje svih učesnika procesa je bilo da se u narednom 'krugu institucionalnih akreditacija/ reakreditacija' istovremeno sa institucionalnom akreditacijom/ reakreditacijom može vršiti i postupak akreditacije određenog broja studijskih programa prema modelu za koji se opredjeli visokoškolska ustanova. Predloženi modeli su uključivali akreditaciju studijskih programa, proizvoljno izabranih programa ili studijskih programa svrstanih u klastere. Na bazi ovakvog opredjeljenja do danas je akreditirano/ reakreditirano i u Registar upisano više visokoškolskih institucija i samo nekoliko studijskih programa zbog nanovo iskrsljih problema u tumačenju i načinu provođenja akreditacije studijskih programa. Problemi u vezi sa nastavkom postupka akreditacije visokoškolskih ustanova, a posebno studijskih programa dodatno su usložnjeni proglašenjem pandemije virusom covid 19 početkom 2020. godine. Primjetno je da u ovom periodu nisu vršene nikakve značajnije aktivnosti na ozbiljnijem nastavku navedenog procesa. Uvidom u informacije sa web stranice Agencije u BiH je trenutno akreditirano 42 visokoškolske institucije i to 29 iz entiteta FBiH i 13 visokoškolskih institucija u entitetu RS, dok je samo 5 akreditiranih studijskih programa upisano u Registar. Postepenim normalizovanjem prilika i kontrolom epidemiološke situacije u narednom periodu za očekivati je znatno veći angažman visokoškolskih institucija, Agencije i nadležnih obrazovnih vlasti s ciljem omasovljenja provedenih postupaka sistemske akreditacije/ reakreditacije visokoškolskih institucija i studijskih programa na jasnim, transparentim i potpuno harmoniziranim modelima njihovog provođenja. S tim u vezi, u nastavku su na bazi post-akreditacionih aktivnosti, dilema i strateških planova u razvoju sistema osiguravanja kvaliteta od ponovne institucionalne i akreditacije pet studijskih programa tokom 2019. godine na jednoj javnoj visokoškolskoj ustanovi predstavljena razmišljanja u vezi sa efikasnijim nastavkom ovog procesa. Naime, na bazi predstavljenih iskustava i strateških odrednica ove visokoškolske institucije moguće je izvesti preporuke za nastavak ovog procesa u području visokog obrazovanja BiH.

4. PREPORUKE ZA NASTAVAK AKREDITACIONIH PROCESA

Osnova svih post-akreditacionih procesa je obavezna izrada akcionog plana naknadnih aktivnosti za poboljšanje kvaliteta i njegovo objavljivanje na web stranici. Plan treba sadržavati vremenski okvir i nosioce aktivnosti za realizaciju preporuka iz izvještaja komisije. Iskustva predmetne javne visokoškolske ustanove ukazuju da je efikasan način njegove izrade putem posebnog tijela visokoškolske ustanove zaduženog za poslove osiguravanja kvaliteta. Nakon njegove izrade Akcioni plan je bio predmet razmatranja i usvojen je na Senatu, a nakon čega je objavljen na web stranici. Paralelno sa tim na ovoj visokoškolskoj ustanovi je pripremljen plan akreditacije preostalih studijskih programa u periodu do narednog akreditacionog ciklusa, a shodno opredjeljenim finansijskim sredstvima. S tim u vezi, prema planiranoj dinamici akreditacije studijskih programa vrši se izrada njihovih samoevaluacionih izvještaja s ciljem pripreme zahtjeva za akreditaciju u saradnji sa resornim ministarstvom obrazovanja. S obzirom na aktuelni zastoj u procesu akreditacije i ozbiljne dileme koje imaju visokoškolske ustanove u pogledu akreditacije studijskih programa u narednom periodu je neophodno sinergijsko djelovanje Agencije, nadležnih ministarstava i visokoškolskih ustanova. U tom smislu Agencija treba da otkloni prepreke za nastavak procesa kroz okrugle stolove i seminare sa visokoškolskim ustanovama i nadležnim ministarstvima u vezi sa razjašnjavanjem mogućih modela akreditacije i potpunim harmoniziranjem praksi u radu i pisanju izvještaja komisija, obezbijedi neophodne obuke i proširenje liste stručnjaka, uskladi normativna akta i po potrebi donese nove dokumente u pogledu akreditacije uzimajući u obzir i preporuke iz Izvještaja ENQA Panela, TAIEX Misije (accreditation - BiH 70063) i sl. Nadležna ministarstva bi trebala da na bazi jasnih opredjeljenja i usvojenih politika planiraju i finansijski podrže napore visokoškolskih institucija na akreditaciji, te donesu ili usklade normativne akte koji tretiraju oblast akreditacije. Visokoškolske ustanove svoje aktivnosti trebaju usmjeriti na definisanje operativnih planova akreditacije svih studijskih

programa, pripremu njihovih samoevaluacionih izvještaja, te analizu, procjenu i planiranje finansijskih sredstava za akreditaciju. Važno pitanje koje visokoškolske institucije moraju razriješiti je pitanje odabira za njih najpovoljnijeg modela akreditacije studijskih programa. Zbog većeg broja studijskih programa na svim visokoškolskim institucijama, a posebno javnim univerzitetima, a s tim u vezi i potrebnim finansijskim sredstvima za njihovu pojedinačnu akreditaciju ovo može biti ozbiljniji problem. Stoga je neophodno analizirati preporuke i načine mogućeg objedinjavanja 3-5 studijskih programa u klastere na pojedinim fakultetima. Time se može utjecati na dobijanje znatno manjeg finansijskog opterećenja u postupku akreditacije, a moguće i efikasnijim učiniti postupak pripreme za eksternu evaluaciju cijele lepeze studijskih programa koji se realizuju na fakultetu kao i samu posjetu visokoškolskoj instituciji. Za realizaciju ovih zadataka, kao i razrješenje brojnih problema i dilema koje prate proces reakreditacije, ali i kompletan proces uspostave i razvoja sistema osiguranja kvaliteta najvažnija je opredjeljenost rukovodstva, istrajnost na putu poboljšanja, obezbjeđenje održivosti funkcionisanja sistema, njegovo integriranje u organizacionu strukturu i uključenost svih ili većine aktera i zainteresiranih strana u ovom procesu. Stoga je projektnim pristupom ovoj problematici neophodno definisati i planirati potrebne aktivnosti, identificirati njihove nosioce i učesnike, te terminirati vrijeme i rokove realizacije.

5. ZAKLJUČAK

Akreditacija visokoškolskih ustanova je zakonska obaveza i jedan od ključnih zahtjeva Bolonjskog procesa. Istovremeno ona predstavlja opšte prihvaćenu metodologiju procjene kvaliteta visokog obrazovanja, ali je sigurno i najefikasnije sredstvo kontinuiranog razvoja sistema osiguravanja kvaliteta, odnosno poboljšanja kvaliteta visokog obrazovanja. Kontinuirana poboljšanja kroz proces institucionalne i programske akreditacije rezultat su provođenja internih evaluacija i samovrednovanja kao preduslova za postupak akreditacije, ali i preporuka za poboljšanje kvaliteta u postupku provjere ispunjenosti kriterija tokom eksterne evaluacije od strane komisije stručnjaka. U radu je, na bazi iskustava autora u dosadašnjem postupku akreditacije ukazano na neophodnost nastavka ovog procesa i moguće pravce djelovanja u periodu nakon popuštanja mjera na suzbijanju širenja pandemije virusom covid 19 i normalizovanju prilika u oblasti visokog obrazovanja u BiH.

6. LITERATURA

- [1] Ibrahim Plančić, Malik Čabaravdić: Dostignuća i pravci razvoja osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju BiH na primjeru Univerziteta u Zenici, *Mašinstvo* 3 (14), 125 - 142, 2017.
- [2] Muhamedbegović, B.; Džanić, E.; Dedić, E.; Plančić, I.; Revised ESG – Additional Impetus for Development of Higher Education in B&H, 10. Naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem” Quality 2017”, 263-268, Neum, B&H, 17. - 20 maj 2017.
- [3] Samoevaluacijski izvještaj, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH, Banja Luka, decembar 2016.
- [4] Standardi i smjernice za obezbjeđivanje kvaliteta u Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG), Revidirana verzija ESG-a, Jerevan, 2015.